

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

SZERKESZTIK DR. BRASSAI SÁMUEL és BOROS GYÖRGY.

Előfizetési ára egész évre 2 korona 40 fillér (1 firt 20 kr.) Egyes szám ára: 24 fillér (12 kr.) A Dávid Ferencz Egylet rendes tagjai, 5 évi kötelezettséggel, egy évre csak 2 koronát fizetnek. Minden pénz Gálti Lőrincz egyll. pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra (viz-utca 5. sz.)

November 15.

V - E

Öltsetek ünnepi ruhát e napon, mert nagy és nevezetes nap ez! Hitünk templomának főpapja, egyházunk alapvetője az apostoli lélek, a *Dávid Ferencz* ezen a napon szabadult ki a dévai vár sötét falai közül.

Azóta szabad, azóta elevenit, azóta itt működik – bár észrevétlenül!

Öltsetek ünnepi ruhát s kérdezzétek meg önmagatoktól, hogy találkoztatok-e e nagy szellemmel ott künn az élet utain, s ha nem, menjetek el a templomba s ott imádkozzatok s térjete meg és kövessétek őt, a ki hú volt mind halálig.

Öltsetek ünnepi ruhát, s vegyétek eszetekbe, hogy a nagy eszmék áldozatot kívánnak, olyan áldozatot, a melynek ára a nagyoknál a halál, s kicsinységtök erejéhez képest határozátok el magatokat nagy és bátor tettek, azért a vallásért, a mely tőle életét kívánta ott a dévai várban!

Öltsetek ünnepi ruhát ti nők s gondolatok a dévai várba, hová az árván maradt kolozsvári nők oly szivszakadva epedtek a szeretett pásztor után, s menjetek el imádkozzatok, hogy ne sirjanak soká Sionnak utai.

Öltsetek ünnepi ruhát ti ifjak és tanuljátok szeretni a nagy eszméket s lelkesedni érettök, ha szükség, mind halálig!

Legyen november 15-ike minden unitáriusnak ünnepnap, melyen újítsa fel maga előtt a nagy mester Dávid Ferencz emlékét.

Ti lelkészek nov. 17-én e nap emlékérol prédikáljatok!

Dávid Ferencz.*)

(Epigramm.)

Nagy szellem! te örökké az *Eszme* harczoosa voltál,
„*Eszme*“ vezérlette tetteid mindenikét;
„*Eszméért*“ nemesen hunytál a dévai várban;
Élsz mindig ide lenn — *Eszme* levél magad is.

Simonfi Márton.

Ima.

(A Dávid Ferencz Egylet bölöni közgyűlésén aug. 24-én mondotta Simó János, sepsi kőröspataki lelkész. A Dávid Ferencz halála évfordulója (nov. 15.) alkalmából jönnek láttuk most közölni, s kívánjuk, hogy hassa át a sziveket az emlékezés meleg érzésével. Szerk.)

Mindenható Isten, mennyei felség, szent Atyánk! Nevednek és kegyelmednek segítségül hívásával kezdjük meg országod építésére irányult munkálkodásunkat, hivednek ezen összesereglett gyülekezetében. A hitnek és bizalomnak szárnyaira kelve vágyunk felszállani lélekben Istenséged fénykörébe; óhajtunk megpihenni a túlvilág láthatárinál; s kívánunk himnuszt mondani örök jóságodról. Hiszen mindaz, a mi a multban égen és földön létezett, mindaz a mi történt velünk és embertestvéreinkkel . . . örök jóságodról, megmérhetetlen kegyelmedről hirdet evangéliumot. Erőd és hatalmad, szereteted és kegyelmed mindenkor megdicsőült, a mi egyéni és társadalmi, polgári és egyházi életünkben. Ott voltál, ott működött lelked, midőn buzgó lelkü elődeink önfeláldozóan küzdöttek szent örökségünkért, hitünkért! Ott voltál, lelked lelkesítette őket, midőn a szenvedések és üldözések, nyomor és méltatlanság tűzén kellett átmenniök! Ott voltál, kézen fogva vezetted, midőn ellenségeink nem értették meg s mieink félreértették! Ott voltál, segítetted küzdelmeik hevében, munkálkodásaik kétségbeesésében felemelted! Velünk vagy, érezzük most. Ki a multban hű volt hozzánk, annak közellétét szívünk, lelkünk érzi most is! És ez te vagy Isten, mi Istenünk, egyedüli ur, mennyei felség, szent Atyánk. Imádkozó lelkünk egész áhítatával, bizodal-munk őszintességének telyes mértékével kérünk, hogy ne távozzál el tőlünk az eljövendő idők nehéz megpróbáltatásaiban is. Lelked övezze körül lelkünket a szent vallásunk iránti meleg odaadásnak

*) A Fiatalság Barátja utolsó számából.

és lelkesedésnek igaz érzéseivel; erőd hatványozza erőnket a jövő feladataira; hatalmad támogassa üdvös szándékainkat és segedelmed fejtse ki bennünk a munka és törekvés minden erélyét. E végből ragyogd körül lényünket fényes szellemével, magas lelkével annak a legigazabb munkás férfinak, ki igazságban fényle, alázatosságban tündöklött; ki a humanismus zászlójával kezében, a hit erejével szívében, bukott el Jeruzsálem Golgotháján eszméiért; s arra tanított, hogy ki a tulvilág látóhatárán óhajtja az idvesség virágait s a megdicsőülés babérait szedni, annak e földön hűnek kell lennie önmagához, lényéhez, eszméihez és Istenhez!

Ragyogd körül lelkünket az állhatatosság, az igazlelkűség szent erényeivel, melyek ama vértanu tetteiben, eljárásaiban nyertek életet, ki Champel mezejének tüzeiben is hű maradt meggyőződéséhez, hitvallásához és Istenéhez, kinek ismeretlen sírja felett égiesen lángol az egy Istenség hitének égő csipkebokra s kinek sírja felett ma már a hitszabadság és türelem angyalai összecsolóznak. Ragyogd körül, hasd át, egész lényünket annak a hős férfinak bátor szellemével, kitartó lelkével lankadatlan munkarejével, ki „szent hitünknek ékessége, szívünk erkölcsi épsége“ érdekében oly utánozhatlan erélylyel vívta a mult idők harczeit; ki eszméinek diadaláért minden kényelmet és világi előnyt megvetve jelent meg itt és amott és mindenütt, hogy védelmére keljen meggyőződésének; ki hogy eszméinek fénye annál messzébb lásék, felvitte azokat a dévai vár megszentelt, szentté lett magaslatára, hogy ott meghaljon... hogy a magaslatot hitünk ujkori Golgothájává avassa, hogy onnan legyen nevének, szellemének dicső feltámadása. Mindazoknak lelke, szelleme vegyen körül, kiknek munkálkodása hitünk diadalmáért, szent egyházunk virágzásáért s hazánk boldogságáért történt.

Add nekünk segedelmedet, hogy kik ide sereglettünk, s kik innen távol maradtak, munkálhassunk a mi kicsiny Sionunk boldogságáért, hogy lásson ez a jövőben annyi fényes napot, mint a mennyi borus volt a multban. Ha jönnek még ezután is megpróbáltatások — minthogy jönni is fognak — állíts szentegyházunk kormányrudjához erős lelkű apostolokat, kik a hánykódások között is oly kitartóan megállanak, mint a kőszirt. Szeressed azt a kicsiny sereget, melynek szentegyházunk ügye kezében van s áld meg, hogy bérczes hazánk magaslatai, boldog völgyek megelégedett lakóira

tekintsenek alá. Áld meg egyházunkat, templomainkat, népünket s azoknak vezetőit. Gondviselésed terjedjen ki védő szárnyakkal sokat szenvedett hazánk felett is, hisz „megbűnhődte már e nép a multat s jövődöt“. Uralkodó fejedelmünk koronáján kegyelmedből ragyogjon az igazság fénye s a népszerűet melegsége. — E vidéken, melynek kies kebele magába fogadott, legyen tovább is örök kegyelmed. Kicsiny egyesületünket, melynek országod munkálásában már egy értékesen eltöltött 10 éves multja van, segítsd, hogy a hitnek és erkölcsnek minél több angyalát vezesse a hajlékomba, s hadd lobogtassa a felvilágosodás zászlóját. Ünnepszentelésünknek minden mozzanata legyen kedves előtted, s tegyen bizonyosságot arról, hogy mi Isten országának — a te országodnak — hűséges és igaz munkásai óhajtunk lenni a jövőben épp úgy, mint voltunk a multban, melynek szenvedésein reméljük felépíteni a jövő boldogságát. Oh ne hagyj megszegyenülni munkáinkban és törekvéseinkben, hitünkben és reményünkben. Hallgass meg jó Atyánk! Amen.

Nyílt levél

az „Órálló“ t. szerkesztőségéhez. *)

Tisztelt Szerkesztő Ur! Az „Órálló“ f. évi 79-ik számában „egyházpolitikai reformok s protestáns papi nyomor“ czim alatt megjelent vezércikkében, rámutatva az ev. ref. és ág. ev. egyházak lelkészei csekély fizetésére, a melyet most a már életbe léptetett egyházpolitikai reformok is megapasztanak s ezzel a protestáns lelkészi kar nyomorát még fokozni fogják, szives volt a mi unitárius egyházunkról is megemlékezni ezen szavakban: „Semmi esetre sem jobb a helyzet az unitárius egyházban sem.“

Hát én nagyon szeretném, ha a t. szerkesztő urnak ezt az állítását megczáfolhatnám, de nem tehetem. Ellenkezőleg kénytelen vagyok kiigazítani még annyiban, hogy az unitárius egyház lelkészeinek a helyzete nemcsak hogy nem jobb a más két pro-

*) A magyar unitárius egyház püspökének eme megdöbbentően érdekes fejtegetéseit olvasói különös figyelmébe ajánlja az Órálló szerkesztője. Mi egész terjedelmében átvesszük nem annyira az előttünk sajnosan ismert szomorú számok szellőztetése kedvéért, hanem azért, hogy ismételten sürgessük mi is a protestáns és unitárius egyházak és lelkészek állapotának javítását. Szerk.

testáns egyház lelkészeinek a helyzeténél, hanem talán még rosszabb, a mint erről az alábbi adatok bizonyára meg fogják győzni

Az unitárius egyházban van 112 lelkészi állomás. Ezekből csak egy éri el a 2000 frtot, öt az 1000 frtot, kettő a 900 frtot, öt a 800 frtot, kettő a 700 frtot, nyolcz a 600 frtot, tizenkettő az 500 frtot, a más 77 lelkészi állomás már mind az 500 frton alul is van, le egészen 100 frtig, annyira, hogy egy lelkészi állomás átlagos javadalma csak 400 frt. Természetesen, hogy a 100 és 200 frtos állomások közül egy néhány állandóan ürességben van. Tehát ha a papi nyomorral is lehetne dicsekedni, sajnos — de ebben alkalmasiut az unitárius papság állana az első helyen.

Eguedje meg ehhez hozzá tennem a t. szerkesztő ur, hogy azok az egyházpolitikai reformok is sokkal inkább sujtják az unitárius papságot az erdélyi ev. ref. és ág. ev. papsággal, mint a többi protestáns egyházkerületek papságát, a meunyiben ezek az életbe lépett reformtörvények következtében csak az anyakönyvek kezelésével járó javadalmat veszti el; mert szeretem hinni, hogy a lelkészi szolgálmányokért járó stolaris jövedelem, tekintettel népünk vallásos érzületére, teljesen legalább jövöre sem fog kima-radni; de az unitárius s más két erdélyi protestáns egyház lelkészei az egyházi biráskodásnak megszüntetésével egy oly jövedelemtől esnek el, a melyet ha az állam valahogy ki nem pótol, csakugyan nem tudom, hogy nem leszünk-e kénytelenek templomaink egy nagy részét bezárni.

És ezt, meggyőződéseim szerint, annál jogosabban kívánhatjuk, mert a házassági biráskodás több mint háromszáz év óta ép oly jogos tulajdona volt a mi egyházainknak, mint teszem a dézsma vagy regale az illetőknek, a melyeket, ha ugyancsak az állam érdekéből el kellett törölni, de nem hagyták kárptólás nélkül a tulajdonosokat. Sajnos lenne, ha csak a papsággal bánnának el oly ridegen és mostohán, mintha ezeknek a szolgálatjára az államnak szüksége se lenne, mintha egy pap nem épen ugy befolyyna az állam-élet feuntartására, mint bármely más állami közhivatalnok.

Pedig, ne tagadjuk, de a hogy a dolgok folynak, nagy okunk van azt hinni, hogy a papság csakugyan csak oly ötödik keréknek tartatik az állam szekerénél. Ugyan mi történt ennek érdekében alkotmányunk helyreállítása óta? Iparos, kereskedő, földmives, hivatalnok, hivatalszolga, hogy a katonaságról ne is szóljak, kisebb-nagyobb mértékben mind-mind a kormányok ápoló gondjában részesül. Legujabban már a szegény néptanítókra is rákerült a sor. A papságról ha olykor-olykor említés tétetik is, igen gyakran nincs abban köszönet. Azt mondják, hogy a modern állam nem szenved kiváltságokat. De azért az államhivatalnok mentesítve van a községi pótdától, a mi már 50 - 60% s nélhol még több is. A papság

s felekezeti tanárok, mert ezek is az egyház szolgálatában állanak, e kedvezményben nem részesülnek, mert nem államhivatalnokok. Az államhivatalnok a maga és családjára nézve a vasutakra kedvezményes jegyeket kap: a pap és felekezeti tanárok ezért hiába folyamodnak. Lelkeszi értekezletekre, közgyűlésekre sem kapták meg azt a, a mit az államhivatalnok esetleg mulatságára, időtöltésére megkap. S ki tudná mind felsorolni a hasonló eseteket?!

Hát az egyházi államsegély? Mondani fogják némelyek. Tény, hogy 1878 óta a protestáns egyházak is némi államsegélyben részesülnek. S e tekintetben az ev. ref. testvérek még szerencsések voltak, hogy domesticájokra a közelebbi években 100—150 ezer frt különleges segélyt is kaptak. De úgy tudom, hogy az ág. ev. egyház sem részesült hasonló szerencsében. De az unitárius egyház bizonyosan nem; sőt ez iránt évről-évre megújított kérése évről-évre visszautasított. Csak hogy az egyházi államsegély czimén adott segélylyel szemben az egyházak az anyakönyvek vezetésével eddig legalább az államnak oly ellenszolgálmányt nyújtottak, hogy az tulajdonképen nem is volt segély, hanem némi tiszteletdíj ezekért a szolgámányokért, a melyeket most ugyancsak meg fog fizetni az állam. Mert azt ne higgye senki, hogy az állami anyakönyvek vezetése a közelebbiről kimutatott 800 ezer frtba kerül csupán. Jóval több lesz az ennél. Több az most is. Csak hogy a költségek jelentékeny része a községekre van hárítva. A városok mindenütt magok fedezik a költségeket. Pedig abban aztán nem nagy különbség van, hogy ezeket a költségeket az állami vagy csak a községi adó czimén kell-e nekem fizetni. Sőt a városi lakósokra nézve még terhelőbb. Mert ezek egyszer hozzájárulnak az állami adóban az országos költségekhez is; a mellett a városi anyakönyvvezetést is még külön kell fizetniök a községi pótagóval. Legterhelőbb ismét a papokra; mert ezek nemcsak az anyakönyvvezetéssel járó jövedelemtől elestek, hanem az állami és községi pótagóban e veszteségre még rá is fizetnek.

Mindezeket nem azért hoztam fel, mintha az egyházpolitikai reformtörvényekkel szemben ellenséges érzülettel viseltetném. Az állam érdekéből kezdettől fogva szükségességeknek tartottam azokat. Most, hogy életbe léptek, még nagyobb tisztelettel hajlok meg én is, egyházam is azok előtt. Célom csak az volt, hogy a t szerkesztő ur jelzett cikkére én is adjak egy gyenge visszhangot. Mert az bizonyos, hogy az állam ma a protestáns egyházaknak adósabb, mint valaha volt.

Kolozsvártt, 1895. okt. hó 9.

Ferencz József,

Furcsa világ.

Közd

Csendes órán én magamba meghányom,
Mi furcsaság van ezen a világon.
Kezdem azon, hogy piczinyke legények
Kis lánykákkal per »nagysága« beszélnek.
Mások szólnak rövid találkozáson:
»Hogy méltóztatsz lenni édes barátom?«
— Mind igen szép, hej de máskép volt régen,
Őszinteség, nyíltság szívben, beszédben.

A beszédben nagyon magas a létra,
Mázat raknak most mint a rosz fazékra.
A szívre is, de belől megismerik,
A míg a hold egyszer-kétszér megtelik,
S akkor aztán akármit is beszélnek,
Vége lesz a — találós mesének.
Fényes mázat a mint húznak le róla,
Rosz portéke tekintget ki alóla.

Más meg ismét (volt-e ilyen ezelőtt?)
Gangos orral szeldeli a levegőt.
Mosolyogva gondolom én, ha látom:
Tartsd az orrod kissé alább barátom!
Ne szánts, ne szánts a levegő kék eget,
Ott nem élnek, ott nem laknak emberek,
Ott az Ur van és ta gyarló nem vagy ott,
Emberk közt volnál bár a legnagyobb!

Másoknak meg az a foglalkozása,
A gúny sértő nyilát szórják egymásra.
Az is baj már, ha más gazdag, ha élhet,
De még nagyobb, ha náloknál szegényebb.
Mennyit tudnak, mennyit mondnak a szépre,
S mennyit másra, ha ripacsos a képe!
S míg vénülnek mindig bővül a mondat
— A gunyoló minden nappal bolondabb.

Amott a más, talán épen ide néz,
Mutogatja régi nemes levelét.
Kétszínűen mind csak azon lovagol,
Maholnap már ez is kimegy divatból.
Hejh, ha ezt így tudta volna az őse,
A ki azt a vándorsolymot lelőtte! . . .
— Uram, uram, hiányoznék a solyma,
Csakhogy esze ép járása megvolna! . . .

Csöndes órán én magamba meghányom,
Mi furcsaság van ezen a világon,
Számológatom, de se hossza, se vége,
Nem őszinte az emberek beszéde.
A megszólás, a rátartás sem új már,
Nagyobb lenne sok ember a nagy Urnál.
Ekevas sem jut immár tán a földbe,
Minden ember czimert veret belőle.

Tarcsafalvi Albert.

Channing mint apostol.

— A kolozsvári unitárius theologiai önképzőkör Channing ünnepélyén tartott felolvasás —

T. hallgatóim! Mint leendő papokhoz, mint ifju emberekhez szólok, és mint ilyenek elébe állítom fel Channinget ez alkalommal, mint az egész mívelt világ egyik legnagyobb apostolát.

Eszményképre mindenkinek szüksége van. Az ifju ember nem nélkülözheti; az, a ki lelkipásztor akar lenni, legkevésbbé.

Az ifju ember gondolatai gyorsan születnek, mint a villám: gyakran a felszinen maradnak és ugy száguldanak szertesét, mint az égen a bárányfelhők, néha irányt veszitnek és gyorsan eltűnnek nyomtalanul, de ha kezökbe adjuk a vezérfonalat, csodákat mivelnék.

Kit állítsak mintául az unitárius lelkipásztorságra készülő ifjak elébe, ha nem Channinget, a kit az Isten választott el, hogy neki apostola legyen itt a földön; a kit elküldött, hogy hirdessen megtérést és bűnöknek bocsánatját.

Apostolunk sok volt már, s ki ne lelkesednék azok közül a tarsusi gyékényfonó férfluért, Pálért, a ki arra merészelt vállalkozni, hogy a zsidó avult eszméket reformálja s a pogány durva erkölcsöket megszelidíti és a Jézus lábaihoz hajtja. Megható és elragadó az a nagy önmegtágadás, a melyet ez a férfi tanusított eszméje mellett.

Dávid Ferencz, a magyar martyr, avagy kinek nem lebeg szeme előtt hihetetlen nagy munkásságával? Egy országot akart reformálni s mivel az igazságot jobban szerette, mint a diadalt igazság nélkül, meghalt s eszméit az utódokra bizta, hogy azokból életszikrát vegyenek magukba.

A ki ezekhez haláláig hű volt, Channing Ellery Vilmos, nekünk született, mert mind a mellett, hogy már 43 éve meghalt, ennek a mi évszázunknak volt az embere. Túl az Oceánon ezerek meg ezerek élnek még olyanok, a kik között működött. Nemcsak vér, hanem lélek szerinti gyermekei is élnek még, s valahányszor

neve említették, szent áhitattal gondolnak azokra a nemes vonásokra, a melyeknek láttára „szent ember“-nek nevezték el az az egyszerű papot.

Midőn szavát hallották, valódi prófétának tartották, mert a mint egy nem unitárius bámulója mondja: Egy próféta erejével és meggyőződéssel beszélt, az emberek úgy hallgatták, mint ihletett embert. (Baldwin Brown's londoni adresséből).

Pedig Channing nem egy-két tárgyról szokott beszélni, hanem mindenről valami az embert érdekelte. Sem Pálnak, sem Luthernek, sem senki másnak nem volt oly széleskörű a tanítása, mint Channingnak. Ezsaiás próféta Assyrián elkezdve le Aethiopiáig és Egyptomig minden országra, minden néptöredékre kiterjesztette profeciáit, de azért ő mégis csak Jeruzsálemre gondolt, ellenben Channing nem ismert nemzetet, s még a saját felekezetét is csak azért becsülte, „mivel a szabadságot terjesztette s mivel az egész keresztény egyházba szelid és türelmes szellemet igyekezett bevinni.“

Ha csak ezt az egy eszmét tanultuk volna tőle, elég okunk volna apostolnak mondani Channinget. Mert mi a jelentősége ennek a nyilatkozatnak? Az, hogy a keresztény vallás az emberiségért van, azt kell, hogy boldogítsa és Istenhez emelje Tiszta és önzés nélküli hit kell az embernek. Hinni kell, hogy az ember minden jóra képes, s a lelki tökéletesség magaslatára eljuthat. Hinni kell, hogy ezt a célt mindenki elősegítheti, és akkor megkezdődik az a messiási ország itt a földön, a melyet a héber próféták nem tudtak megfogni s csak a Jézus értett meg, ismert meg és hirdetett ezt mondván: Az Istennek országa ti bennetek van.

Channing az embert kitűnően ismerte akár Napoleonnak nevezték, akár indiai rabszolga volt. Milyen határtalan nagy a különbség egy Napoleon és egy néger között, és mégis Channing a kettőt egyenlő nagynak tekintette, vagyis a rabszolga mellett lelkesedve így szól személyes tapasztalatai nyomán: „Valami sajátágosan elragadó az a határtalan vendégszeretet, ösztönszerű jótékonyosság, a jövővel nem törődés, az a határozott és nyílt magaviselet, vigkedély és bátorság, a mi ezt a népet jellemzi.“ Napoleonra czélezve így sulyt: „A társaság elleni legnagyobb büntény, t. i. annak jogaitól megrablása, még mind nem ébreszti fel azt a mély utálatot maga iránt, a mely azt megilleti, és a mely — ha igazán érezné az emberiség — kitörölhetlen gyalázat bélyegét nyomná a bitorlóra “ Az egész mivel világot el volt telve a Napoleon dicsőségei fényétől, s bámulattal beszélt a nagy hősről, de Channing nem hunyt szemet hibái előtt. „Mivelhogy mi a szabadságot úgy tekintjük, így ír, mint az emberi természet egyik legfőbb érdekét, mint ennek értelmi, erkölcsi és vallási előhaladására lényeges dolgot, ennél fogva oly erős és egyszersmind fájdalmas bosszankodással te

kintünk azokra, a kik éppen az iránta való ellenségeskedés által tűntek ki, hogy azt a szerencsés hadjáratoknak semmi fénye és a tömegnek semmiféle bámulata el nem fojthatja mi bennünk.“ Hogyan merészelt így szólni egy ily kicsiny ember: „A harczfi nagysága szegény és alávaló, összehasonlítva az erény lelki fönségével. Az emberiség, szabadság és vallás vértanuja . . . annyival fennebb áll a harczfián, mint áll a felettünk álló csendes és végtelelen ég, az alattvaló föld felett, melyet lábainkkal tapodunk.“

Ez az erős ítélet egészen összhangban áll a Channing általános felfogásával, a mit igazolhatunk, ha figyelembe vesszük, hogy őt a népek sorsa, a fajra való tekintet nélkül, oly felette nagyon érdekelte, hogy pld. alig lehetett volna izgatottabb egy Amerikában lakó lengyel honfi az 1830. évi orosz-lengyel hadjárat kimenetele iránt, mint ő. Miklós czár 1831-ben proclamatiot bocsátott ki Lengyelország ellen. Channing olvasta azt és egy levelében így ír: Látod Miklós proklamációjában, hogy ő magát a törvényes királyok védőjének és Oroszország protectorának tekinti. Így szentesíti képzelt jogait, és Isten nevében vérbe fulasztja Lengyelországot.“ Epedve várta az újabb híreket a háboruról. Egyszer megtudja, hogy a lengyelek vereséget szenvedtek: „Lehet, -- így ír barátjának — hogy most nem az fog győzni, a kinek igaza van, de győzni fog később. Nekünk soha sem kell kétségbe esnünk. Nagy izgalommal várom az újabb híreket.“ Bizott a jövőben, s hitte, hogy a lengyelek végül is győzni fognak, s hogy ezt elősegítse, teletségéhez képest segílyt küldött számukra s kezdett mozgalmat indítani, hogy a közvéleményt felébressze és rábirja, hogy Oroszországgal szemben fejezze ki utálatát és megvetését, mert annak a hatása még Szt -Pétervárt is meg kell hogy legyen.

E kettős jóslatból, az első: Lengyelország megszabadulása nem valósult meg ez ideig, de ne essék kétségbe senki, hogy az a jövőben is lehetetlen volna. Az az eszme, a melyért a lengyel hősök a csatatéren elestek s az ólombányákban sinylenek, erősebb ma, mint bármikor, és nemcsak a sirból, hanem a sziklák közül is kitör és diadalmat nyer.

A második, a szabad népek szövetségete a háboru és zsarnokság ellen, már meg van valósulva, s a jövő évben a Magyar szabadság géniussa fogja keblére ölelni a világbéke apostolait.

Nagyon érdekelhet mindnyájunkat, hogy egy olyan eszményi magaslaton álló lelkész, a milyen Channing volt, hogy vélekedett a háboruról, s mind a mellett is, hogy a Napoleonra tett megjegyzésben már némileg érintettem a felfogását, felhivom a figyelmet a „Háboruról“ irt értekezésére (III. köt). Nagyon érdekesen fejti meg a háboru keletkezése okait és erősen kárhoztatja a háborut, „ezt a vad, durva szokást“, de elismeri, hogy az ember hozzá szokik, hogy úgy tekintse azt, mint „szükséges roszt“, s éppen azért

a béke apostolainak nem mondja azt, hogy minden körülmények között megvessék és fegyvert soha se fogjanak, mint a Jókai Adorján Manassesse tévé, (Jókai: Egy az Isten), hanem azt ajánlja, hogy ostromoljuk azt az emberi nem gondolkozásmódjára és erkölcsi nézeteire való üdvös hatások által. Ebből ezen a helyen egy két pontot azért említek meg, mivel szorosan összefüggnek Channingnek az emberiség jövője elébe irt nézeteivel.

Javitani, reformálni kell az emberiséget s ezt meg kell kezdeni legfelül az uralkodóknál, azzal hogy helyesebb nézetet adjunk nekik az uralkodás valódi dicsőségéről. Nem a brutális erőszak, sem a tekervényes politika, hanem a bölcsesség, igazságosság, és a jótékonyosság legyenek az uralkodók erényei. A népek nagyba javíthatják az uralkodók hajlamait az által, ha megbecsülik és tisztelik azt, a ki a hódítói olcsó és közönséges dicsőséget megveti s a helyett új és tartós dicsőségre, emberszeretetre, áldást osztó jótékonyagra törekszik.

Magok a lelkipásztorok is sokat javulhatnak és sokat javíthatnak, ha egyházi beszédeikben a béke szelleme a maga helyét elfoglalja, s igazi evangéliumot, végnélküli szeretetet tanítanak, s ezt saját példájokkal bebizonyítják az által, hogy a felekezeties szellemet megjavítják s a szakadás helyett egységet teremtenek s a folytonos ellenségeskedés helyett békességben élnek és úgy is működnek.

Milyen hatalmas eszközt nyernének a papok, úgy a béke fentartására, mint a vallásos szellem ápolására ha egymás között megköthetnék a békét s ha a nyájak nem is egyesülhetnek még, ők legalább egyesülnének. Most csakugyan a papokou van már a sor, miután a világ foglalkozásaitól megszabadultak, és egyenesen szent hivataluknak élhetnek, mint ige hirdetők.

(Vége köv)

Boros György.

Október hatodikán.

Szól a gyermek: édes anyám!
Meghaltak ők? . . . Ó hallgass rám!
Mind elvesztek tizenhárman
Az *aradi* sötét várban?!

— Fiam! a ki mindig jót tesz,
Se meg nem hal, se el nem vesz.
Kik hazájuk' hön szeretik;
Örök éltük vagyon *Nekik!*

Kis kezeid összetéve,
Nézz csak föl a magas égre:
Magas égen, csillagárban,
Ott vannak Ők *tizenhármán!*

A jó Isten mikor látta,
Mily *vitézek* a halálba:
Hős lelküket galamb képbe'
Fölvitte a magas égbe!

Bedő Arpád,
I. év. theologus.

Ellentétek . . . testvériség.*)

V. Ű

I.

Midőn a napi események közt örömmel olvasom az unitáriusok bölöni zsinatának lefolyását: örömmel konstatalom, hogy ez a hazánban számra parányi, a más ker. egyházak által lenézett, vagy fel sem vett felekezet, mily életjelt, az életerőnek mennyi bizonyosságát tudja felmutatni, nem világraszóló tüntetésekben, hanem otthonias, de az életjogosultságot annál inkább kifejező lelkesülésben. Valóban bámulatra méltó anuak a bölöni unitárius zsinatnak lefolyása, mind az érdem megbecsülésében, mind a tárgyalás tartalmasságában, mind az ünnepek nemzeties fényében! . . . Méltán tarthatjuk az unitáriusok zsinatját a hamisítlan magyarság időnként feltűnő megnyilatkozásának ott hazánk távol délkeletén; mert azt kell mondanunk, hogy az ő ünneplésök nem mondva csinált dekoráció, hanem vallásos és nemzeti érzelem belőlről feltörni készített kiáradása; mint azoké a csudaforrásoké, melyek alig látszanak létezni, de időszakonként felzudulva tudatják, hogy igenis élnek a belső erő bizonyos és el nem fojtható követelése szerint demonstrálva a létezést.

És mennyi áldozat egy-egy unitárius egyházban a testvéri együttérzés megbizonyításáért, a testvéri együvértartozás érdekében. Egyszerű nép és szegényesnek látszó viszonyok közt élő egyházközség, napokon keresztül pazarbőséggel szívesen fogadja s látja — közelből és távolból jövő nemzet és elvtestvérek ezreit.

Ilyen vendégszeretet a legnagyobb, még öserejében mutatkozó jellemvonás, mely míg a magyar nemzet nagy zömében gyengült már, ott . . . a Székelyföld bércei között s Háromszék áldott mezein: — még javában tenyészik. Ebben a mi beteges korunkban, az élő és cselekedetekben nyilatkozó hitért való fájdalmas ér-

*) Mult számunkból kimaradván, most közöljük az „Órálló“ egyik terjedelmes cikkéből.
S z e r k.

zéssel szívünkől s a nemzeti jellemvonások gyengülése iránt panaszos ajkainkról szálljon örömteljes üdvözet az unitárius testvérekhez! A hitelvek elválasztanak; de ellentétben azokkal, egyesít velök az egyszerű szertartások közössége, történeti emlékeink megbecsülése, mindenekfelett az a megszentelő magasztos érzés, hogy szívvel-lélekkel, életre-halálra magyarok vagyunk. Igen . . . Egyesít a tizenkilenczedik század alkonyán nem a hit, de az ezer éves nemzeti lét megszentelő követelménye: — a közös faj és nemzet-szeretet, a közös törvénytisztelet, mely a közös haza felett „béke öreként ül és virraszt“, mely által az áldás valóságává válik a nagy honalkotó szent imája: „Virulj te hon, ragyogj te nép nagyságban ezrekig!“ Oh a közös nemzeti érzés jól eső büszkeségével oly jól esik mondanunk: „Virul e hon, ragyogva él a hősi nemzedék!“

á-r.

Pap és favágó.

N—E

Toulin apátról a következő érdekes dolgot beszélnek. Lyons város közelében egy kis faluban lakott. Még ifju pap korában elhatározta, hogy a templom karzatját faragott tölgyfával fogja díszíteni s hogy a költséget kigyűjtse, kéregetni indult. Egyszer egy gazdag emberhez ment segélyt kérni, de nagyon hideg fogadásban részesült, mert a gazdag embernek nem volt pénze otthon. A mint a házi gazda kikísérte, az ifju pap így szólt:

Ha pénzt nem adhat, adja nekem azt a tölgyfát, a melyik ott áll. Ez éppen megfelel a mi célunknak.

A gazda minden habozás nélkül így szólt: önnek adom, ha egy nap alatt levágja. De ha naplementekor még fenn fog állani, ön köteles lesz fizetni nekem 200 frankot. A pap elhatározta, hogy megkísérte, mire mehet mint favágó — és megtörtént a fogadás. Másnap reggel napfeljötté előtt megtartotta a misét, s éppen a mikor feltűnt a nap, a fa tövére tette a fejszét. Egész nap úgy dolgozott, mintha ettől a sikertől függött volna élete boldogsága, és a fa naplemente előtt le volt esve, de ekkorra a műkedvelő favágót is teljesen kimerítette a munka, a mi az egész vidék bámulás tárgya volt.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— A papok helyzete, kétségen kívül rosszabb lesz ezután, mint eddig volt, mert mellékjövedelmük megszűnt. Az „Órálló“ a helyzet gyors javítását sürgeti a kormánynál. A többek között így ír:

Sen a protestáns egyház, sem a magyar állam nem tűrheti, hogy a protestáns lelkész kar jelentékeny percentje a szó szoros értelmében vett anyagi nyomornak legyen kitéve s a papi pályától meneküljenek ifjaink.

Ezen segíteni kell, gyökeresen és gyorsan. Ha valahol, itt a periculum in mora. S az állam nem mondhatja, hogy ez reá nem tartozik. Tartozik több okból. Az egyik az osztóigazság. A magyar állam a történelmi fejlődés folyamán

gazdag vagyonnal látta el a kath. klérust, a protestantizmus szegény s hosszú időn keresztül üldözött maradt, most is mellőzött. A kath. papság kongrua-
tígyét kormány és pártok vették kezükbe. Kötelességük a protestáns papságra is
gondolniok. A másik a nemzeti szempont s állami eszélyesség.

A protestáns papság, eltekintve az aránylag elenyészően csekély számú
panszláv és pangermán töredéktől, bü fia a magyar államnak, lángoló lelkese-
désével csügg a magyar nemzetiségen, az alkotmányos szabadságon, egyik hatal-
mas tényezője a magyar kulturának. A ki az ellen van, hogy rajtuk az állam
segítsen, az ellene van a most felsorolt drága kincseknek. A harmadik az állam
becsülete. Az 1848. 20. czikk 3. §-a egy nagy ígéretet foglal magában, a miből
még igen kevés teljesült. Ez ígéret megerősítést, illetve megújítást nyert az egy-
házpolitikai viták idején kormányférfiak részéről. A fizetés minimumát 800 frtra
teszi, de 1000 frtot tart megfelelőnek. Még csak az lenne szép, hogy a prot.
papság, s közöttük természetesen az unitáriusok küzdöttek a reformokért s most
miután a gyéként a kormány kihuzta alóla, ott hagyná a nyomoruság sarában!

— **Iskolalátogató**nak a vallás- és közokt. miniszter a kolozsvári fő- és a
sz.-keresztúri középiskolához a jelen tanévre is Kuncz Elek tankerületi főigaz-
gatót nevezte ki.

— **A sepsi-köröspaki egyházat**, mint nekünk írják, súlyos csapás
érte. A nagyobb harangja elhasadt, használhatanná vált, annyira, hogy újra
öntése elkerülhetlen, de ehhez az egyháznak nincsen módja, mivel a közelebbi
években háromszor égették le épületei, s azoknak a helyreállítása 7—8000 frtra
került. Az egyházban a lélekszám csupán 300 körül áll, de áldozatkészségben
felül-mul sokakat, a melyek kevésbé vannak kitéve az idegenek ostromának. Seg-
gitségre hívjuk fel a lelkes és nemes szívű embereket. Ha sokan összcállunk,
keves áldozattal is nagyot segíthetünk a szükségben levőn. Adjuk vissza az el-
némultnak a templomba hívó édes hangot! Szerkesztőségünk a segélyeket elfo-
gadja, nyugtazza és rendeltetési helyére juttatja.

— **Oxfordi akademistánk**, Lőfi Ödön, szerencsésen megérkezett s meg
is telepedett már. Útközben egy pár napot Londonban időzött s részt vett egy
unitárius gyűlésben.

— **Az első polgári beszéd** Kolozsvár szerencsés város. Egyetlen költő
tanácsossát, dr. Nagy Mórt, a legfőbb kegy felavatta polgári papnak, és a dr.
az „Enekek Enekeivel“ szólva, felemelkedett a helyzet magaslátára, s midőn az
első functiot, egy esketést végeztet, egy olyan „öntudatos“ beszédet intézett az
esküvő szép fiatal párhoz, a melyből e helyen illő megörökíteni a következő
sentenciákat: „Az államnak tudnia kell, kit küld nemzeti családunkba időnként
a gondviselés a születési anyakönyvekben? Kik veszik át az emberiség öröm és
fájdalom örökségét a házassági anyakönyvekben? és kik lesznek az örökkévaló-
ság részesei a halotti könyvekben? A nemzeti alaperők egységes mérlegét kell
birnia az államnak, hogy ahhoz mérhesse elhatározását. — De az állami öntudat
nem tarthatja az emberi öntudatot (a dr. ur aláhuzása), a polgári szer-
ződés nem felejtetheti el a szellemi szövetkezést. Ennek az örök gondolatnak
ki kell tűnnie, mint a szobor idomainak a lepel alól. Ápolni kell az emberi ön-
tudatot, mert az Istenhez emel, vallásossá tesz. Az isten és női eszmény kul-
tusza mindig egy oltár előtt történt. A végtelenség nagy gondolata a férfi és nő
szövetkezését is végtelenné varázsolja az Isten közelletének érzetében... A sze-
relem boldogságának dalával szívökben menjenek telát innen át az ur templo-
mába, hogy miután polgári kötelességeiknek eleget tettek itt, ott vallási kötele-
ségeiknek megfeleljenek.“

— **A fogarasi fiu-, leány- és középkereskedelmi iskolák értesítője** az
1891. 95. évről Végli Mátyas igazgató szerkesztésében megjelent. Bevezetésül egy
„Visszatekintés“-ben el van mondva ez iskolák keletkezése és eddigi történelme.
Csinosan kiállított és gondosan szerkesztett könyv. Megemlítjük, hogy a polgári
iskolákban volt 6, a keresk. isk.-ban 1 unitárius növendék.

— **Külföldön.** O x f o r d b a n januártól kezdve egyik leghíresebb londoni unitárius lelkész Brooke Stopford fog prédikációkat és előadásokat tartani az egyetemi ifjak előtt. Ez egy olyan praktikus intézkedés a Manchester College igazgatósága részéről, a melytől nagy eredményt várnak az egyetemi ifjak között. — A m é r i k á b a n élénk megbeszélés tárgya az a kérdés, hogy célszerűbb-e könyv nélkül prédikálni, mint írásból olvasni a beszédet. Sokan az elsőt sürgetik, mivel közvetlenebb és nagyobb a hatása, sokan azt jegyzik meg, hogy a könyv nélküli szónoklat gyakran üres szavak halmaza s a miatt aluszniak el a hallgatók. Nem jó a pillanat sugallatában bízni, mert ez rotságra és tévlelésre vezet. — J a p á n b a n az unitáriusok missioja rendkívül tevékeny. Az amerikai Unitárius Társulat alapította a „senshiu sakain“-t, vagyis „a haladó tanuló iskoláját“ Tokyoban ezelőtt négy évvel. Ebben az iskolában a vallás és erkölcs tan tudományos és filozófiai tanulására szentelik magukat. A tanrendszer teljesen független minden előítéllettől. Semmi létező vallás elvei nem korlátozzák. Egyetlen intézet ebben a nembben, egész Japánban s más világérszben is aligha van párja. Az oxfordi Manchester College-ot leginkább hasonlíthatnók ehhez. Az intézet igazgatója Mac Cauley ur.

EGYELETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Ki hitte volna? A jövő évben 25 esztendeje lesz, hogy a „Magyarországi protestans egylet“ megalakult volt. Megalakulása esemény számba ment Magyarországon. Annál csendesebb volt megszünése ezelőtt mintegy tíz évvel. A megalakulásakor Líttei Péter, bulyi ref. lelkész, azt indítványozta, hogy a nők is vétessenek be az egyletbe. Az ilyen indítvány akkor még komoly megbeszélés tárgyál sem fogadtatott el. Ki hitte volna akkor, hogy 15 esztendő múlva, vagyis mikorra a Prot. Egyt. megszűnt Magyarországon, olyan Egylet alakuljon, a mely a nőket nemcsak hogy tagokul fogadta el, hanem egyik alelnöki székét nőnek adta, a választmányban a nőknek egyenlő számú helyet adott a férfiakkal s ráadásul még a felfolvasó asztal mellé is ültette. A Dávid Ferencz Egylet mindezt megtette.

Fiatalság Barátja A f. évi számot sokan megrendelték, de még fele sem azoknak, a kikre számítottunk. Vallásunk, egyházunk, erkölcsünk, legbecesebb három kincsünk van az ifjak székára megírva röviden és világosan. Lelkészek és tanítók vegyék becses figyelmükbe, hogy még nagyon sok példány várja a megrendelést. Oly csekély árba szabtuk, a hogy csak erkölcsi tesztület adhatja, a milyen a Dávid Ferencz egylet is: 1 pld. 10 kr., postán küldve 12, előre beküldött 2 frtért 23 pld., 3 frtért 35, 4 frtért 48 pld., 5 frtért 60 pld., 10 frtért 200 pld. bérmentve. Ezen szám terjedelme két ív, tehát nagyobb megrendelésnél íve 2 és fél krba jó.

A T. lelkész urak sziveskedjenek rövid kimerítő jelentést küldeni a nyári vasárnapi tanításról. Legezészerűbb a t. egylet elnök urhoz küldeni, a ki ide felfogja terjeszteni.

Tanulóknak mint a megelőző évben, úgy ezután is 60 krért küldjük meg az „Unitárius Közlöny“ és képeinkből 2-2-t. A ki egyszerre tíz tanuló díját vagyis 6 frtot beküld, annak ingyen küldjük a lapot egy évig.

Az egylet pénztárába f. é. augusztus 13-tól október 25-ig 1 frt rendes tagsági díjat fizettek: Barabás Sándor Bclön 92-94-re, Gyöngyösi Árpád Vajda-Hunyad 95-re, Zöld Mariska M.-Andrásfalva 95-re, Varga Zsigmond Sz.-Abrahám 95-re, Albert Lőrincz Bclön 95-re, Kelemen Lajosné M.-Ujvár 92-94-re.

1 frt 20 kr. előfiséti díjat fizettek: Albert János Torda 95-re, Adámósi Ferencz M.-Ujvár 95-re, László Sándor Adony-Szabolcs 94-re, Törös János Torda 95-re, Veress János, Geley Gyula, ifj. Borbély Ferencz M.-Ujvár 95-re, Geley József dr. Naszód 93-95-re.

A felső-fehérköri f. e. pénztárába 1 frt rendes tagsági díjat fizettek; Ütő Béla 94-95-re, Antal András, Ferenczi Lajos, Lőrinczi István 95-re, Osváth Gábor, Deák Miklós, Révész István, Zoltán Miklós 94-95-re, Égeni Sámuel, Sipos Ignác és Kiss Aladár 95-re.

Kolozsvárt, 1895 október hó 25-én.

Gálfi Lőrincz,
pénztárnok.

Szerkesztői izenetek. N. N. A messze vidékről, de nem Háromszékről, ha jól itélünk, egy gyöngéd nő kézből, egy hosszú panaszt kaptunk, melyben a bőlöni zsinat keserveit panaszolja el valaki, a ki messze tőlvől ment zsinatot látni és beszédet hallani. A zsinat rendezői ellen panaszol s „durvaságról“ és „személyválogatásról“ beszél, mivel őt és vele együtt sokakat nem bocsátott be a templomba az „a bizonyos rendező ur.“ Mi jól tudjuk, hogy a templomba jutás sok bajjal járt, hisszük, hogy az igen tisztelt levelezőnek igaza van, azt is sajnáljuk, hogy az a buzgó rendező nem bocsátott be sokakat, a kiket be kellett volna bocsátani, de azt még inkább sajnáljuk, hogy névtelenül írta levelét, mert szabályaink tiltják kiadását. — D. Á. Köszönet a válaszárt. — O. F. Vfva. Örömmel vesszük s rendre adni fogjuk L. Ö. Oxford A lap menni fog nevére Üdvözet! — A ny.-gálfalvi tudósítás későn érkezvén, jövő számra maradt.

A t. lelkész urak sziveskedjenek közölni velünk november 24-ig a Dávid F. halála emlékére nov. 17-én tartandó beszédük a lapigéjét.

A hátralékban levő t. tagok és előfizetők ne késsenek eleget tenni tartozásaiknak, mert már lejárt minden határidő.

Tana János m.-berényi tanító Bölönbe neveztetett ki tanítónak.

M.-Berényben a tanítói állomás ürességbe jöven, ez állomásra, mely a lakás mellett 600 korona törzfizetéssel, 10 korona papnézzel és 5 kor. kertjövedelemmel van díjazva, e mellett lelkészi teendőkért a szabályszerű tiszteletdíjában részesül és a törzfizetésnek 800 koronára leendő kipótlása iránt a lépések megtéttettek, jelentkezni a főt. püspök urnál.

A tanítók igaz barátja a Bencdek Elek szerkesztésében megjelenő Nemzeti Iskola. Soha tanügyi lap a tanítók ügyét ily nemes hévvel és ekkora eredménnyel még nem védte és soha még tanügyi lapot a közoktatási miniszter ekkora figyelemben nem részesített, mint ezt. Igazán megérdemli ez a lap, hogy ott legyen minden tanító asztalán.

Lyon úr, ki a bőlöni zsinatnak vendége volt, az Inquirer londoni lapban terjedelmes cikket közölt magyarországi útjáról A székelyekről külön czim alatt emlékezik meg, a zsinat lefolyását ismerteti A felszentelt papokról ezeket mondja: a fiatal papok férfiasak és komolyak s akármelyik papikarnak dízére válnának. A püspök úr jubileumát melegséggel ismerteti és őszinte jóindulattal említi ki a fontosságát az angol, amerikai és magyar unitáriusok barátságának. Végül így szól: magyar testvéreink missiói munkát végeznek egyházaikkal s iskoláikkal s ha az angolok és amerikaiak kimennek országokból, akkor jobb talajt nem nyernek, mint a milyen itt van. Lyon úr a Christian Registerben egy cikksorozatát kezdett meg magyarországi útjáról.

TARTALOM: November 15. 185. 1. — Dávid Ferencz. (Epigramm) Simonfi M. 186. 1. — Ima. Simó J. 186. 1. — Nyilt levél. Ferencz József. 188. 1. — Furcsa világ. (Költemény.) Tarcsafalvi Albert. 191. 1. — Channing mint apostol. Boros György. 192. 1. — Október hatodikán. (Költemény.) Bedő Árpád. 195. 1. — Ellentétek . . . testvériség á-r 196. 1. — Pap és favágó. 197. 1. — Egyházi és iskolai mozgalmak 197. 1. — Egyleti élet és munkásság 199. 1. —